บทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชน ที่บ้านเนินยาง ตำบลดงบัง อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

The Role of the Savings for Production Group in Developing Community Self-Management in Ban Noen Yang, Dong Bang Subdistrict, Prachantakham District, Prachin Buri Province

เกษร สิงห์สวัสดิ์[1]

รักพงษ์ แสนศรี[2]

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง และ (2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารร่วมกับการวิจัยภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ประธานและคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สมาชิกกลุ่ม ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนผู้ประสานงานพื้นที่ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า (1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเนินยางมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชน โดยไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นแหล่งเงินทุน โดยเป็นกลไกที่เชื่อมโยงการออม การบริหารจัดการเงินทุน การส่งเสริมอาชีพ การจัดสวัสดิการ และการสนับสนุนกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน ช่วยให้สมาชิกเกิดความร่วมมือและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของสมาชิกยังมีข้อจำกัดในด้านการร่วมกำหนดแนวทางและตัดสินใจ การกระจายหน้าที่รับผิดชอบ และการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ยังคงพึ่งพาคณะกรรมการเป็นหลัก และ (2) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมควรมุ่งเปิดโอกาสให้สมาชิก มีส่วนร่วม

---

[1]นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2]อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย

ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามประเมินผล ควบคู่กับการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบ การเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ การจัดทำแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน การพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการและสมาชิก ตลอดจนการส่งเสริมบทบาทของคนรุ่นใหม่และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ทรัพยากรและศักยภาพของตนร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยางได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

คำสำคัญ: กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, การมีส่วนร่วมของประชาชน, การบริหารจัดการตนเองของชุมชน, การพัฒนาชุมชน

ABSTRACT

This study aimed to (1) examine the role of the Savings for Production Group in promoting public participation in the development of community self-management in Ban Noen Yang, and (2) explore approaches to promoting participation through the Savings for Production Group to develop community self-management in Ban Noen Yang. This study employed a qualitative research approach, combining documentary research with field research. Data were collected through in-depth interviews with nine key informants, comprising the group chairperson and committee members, group members, a community leader, and a community development officer responsible for coordinating activities in the area. The data were analyzed using content analysis and presented through descriptive and analytical interpretation.

The findings revealed that (1) the Ban Noen Yang Savings for Production Group played an important role in promoting public participation and developing community self-management. The group served not only as a source of financial capital but also as a mechanism linking savings, financial management, occupational promotion, welfare provision, and support for community activities. Member participation encompassed four dimensions: decision-making, implementation, benefit-sharing, and monitoring and evaluation. These roles helped foster cooperation, unity, and mutual assistance among members. However, limitations remained in members' participation in determining approaches and making decisions, the distribution of responsibilities, and monitoring and evaluation, with these functions still largely dependent on the group committee. (2) Approaches to promoting participation should focus on providing members with inclusive opportunities to participate at every stage, from identifying problems and needs, planning, and decision-making to implementation, monitoring, and evaluation. These efforts should be accompanied by the distribution of responsibilities, transparent and accountable disclosure of information, the development of clear operational plans, capacity building for committee members and group members, the promotion of younger generations' involvement, and the establishment of collaborative networks with community leaders and relevant agencies. These approaches would enable community members to

collectively mobilize their resources and capacities to address problems and develop their community, thereby strengthening the capacity of the Ban Noen Yang community for continuous and sustainable self-management.

Keywords: Savings for Production Group, Public Participation, Community Self-Management, Community Development

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาชุมชนในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การเข้าถึงทรัพยากร และการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566–2570 มุ่งเน้นการสร้างโอกาสและความสามารถของประชาชน การลดความเหลื่อมล้ำ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) การพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการรวมกลุ่ม ระดมทรัพยากร และสร้างความร่วมมือของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมการออม การบริหารจัดการเงินทุน การสนับสนุนอาชีพ และการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก (กรมการพัฒนาชุมชน, 2566ก, 2568ก)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการบริหารจัดการตนเองของชุมชน เนื่องจากช่วยให้ประชาชนได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล Cohen และ Uphoff (1980) ได้เสนอกรอบการมีส่วนร่วมไว้ 4 ด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ขณะที่แนวคิดการพึ่งตนเองให้ความสำคัญกับความสามารถของสมาชิกในการระดมทรัพยากรและศักยภาพของตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2530) นอกจากนี้ ความไว้วางใจและเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกยังเป็นปัจจัยที่สนับสนุนความร่วมมือและการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน (Putnam, 1993)

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงไม่ได้มีความสำคัญเพียงการเป็นแหล่งเงินทุน แต่ยังเป็นพื้นที่ให้สมาชิกเรียนรู้การบริหารจัดการ การทำงานร่วมกัน และการจัดการทรัพยากรของชุมชน อย่างไรก็ตาม การมีองค์กรชุมชนไม่ได้หมายความว่าสมาชิกทุกคนจะมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง เนื่องจากระดับการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันตามบริบทของชุมชน รูปแบบการบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่

สำหรับบ้านเนินยาง หมู่ที่ 8 ตำบลดงบัง อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดำเนินงานด้านการออม การบริหารจัดการเงินทุน การสนับสนุนอาชีพ การจัดสวัสดิการ และกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน อีกทั้งกลุ่มได้รับรางวัลชนะเลิศการคัดสรรกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ประเภทกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่เป็นแกนหลักสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2563 และ พ.ศ. 2569 (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปราจีนบุรี, 2563, 2569) อย่างไรก็ตาม การได้รับรางวัลยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่ากลุ่มมีบทบาทและกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกและประชาชนอย่างไร และการมีส่วนร่วมดังกล่าวเชื่อมโยงกับการบริหารจัดการตนเองของชุมชนในลักษณะใด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง รวมถึงศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เพื่อให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจริง ตลอดจนข้อจำกัดและแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกและประชาชนให้สามารถร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ งานวิจัยนี้ศึกษามุ่งเน้นที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเนินยาง ตำบลดงบัง อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและคณะกรรมการกลุ่ม จำนวน 1 คน สมาชิกกลุ่ม จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอประจันตคาม จำนวน 1 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง

2. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง

ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือนกันยายน 2569 - ตุลาคม 2569

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง

2. ได้ทราบแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยางให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

3. ได้องค์ความรู้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และสนับสนุนการบริหารจัดการตนเองของชุมชน นำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่องบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชน บ้านเนินยาง ตำบลดงบัง อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 4 ด้าน ได้แก่ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการจัดการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน

1. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่การรับรู้ปัญหา การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล โดย Cohen และ Uphoff (1980) แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล Arnstein (1969) และ Pretty (1995) ให้ความสำคัญกับระดับอำนาจและบทบาทของประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงไม่ใช่เพียงการเข้าร่วมกิจกรรม แต่ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจอย่างเหมาะสม

2. แนวคิดการจัดการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้สมาชิกและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมกัน ตั้งแต่การวางแผน การกำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล Likert (1967) ให้ความสำคัญกับการบริหารที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและตัดสินใจร่วมกัน โกวิทย์ พวงงาม (2561) เน้นการเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจากผู้รับบริการเป็นผู้จัดการหรือเจ้าขององค์กร แนวคิดดังกล่าวช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบร่วมกัน และความเข้มแข็งขององค์กรและชุมชน

3. แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการรวมตัวของประชาชนเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการสะสมเงินออมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาเป็นทุนให้สมาชิกกู้ยืมสำหรับประกอบอาชีพและจัดสวัสดิการแก่ตนเองและครอบครัว (สำนักพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2566ข) นอกจากเป็นแหล่งเงินทุนแล้ว กลุ่มยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการเงินทุน การเคารพกฎกติกา และการทำงานร่วมกัน โดยยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพึ่งพาตนเองและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

4. แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมกันกำหนดทิศทาง บริหารจัดการ และแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยใช้ทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ภายในพื้นที่ Ostrom (1990) ให้ความสำคัญกับการที่คนในชุมชนร่วมกันกำหนดกฎระเบียบและกลไกในการจัดการทรัพยากรส่วนรวม Uphoff et al. (1998) เน้นความสามารถขององค์กรชุมชนในการระดมทุน ทรัพยากร ความรู้ และแรงงานเพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของสมาชิก แนวคิดนี้จึงมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การพึ่งพาตนเอง การใช้ทุนและทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืน

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study Research) เพื่อศึกษาบทบาทและแนวทางของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ประธานกลุ่มและคณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอประจันตคาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน คือ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเนินยาง และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยก่อนการสัมภาษณ์ ขออนุญาตบันทึกข้อมูล และเก็บรักษาข้อมูลที่ได้รับอย่างเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ตามประเด็นการศึกษา ก่อนนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่องบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชน ที่บ้านเนินยาง ตำบลดงบัง อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา สามารถนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

ผลการวิจัยข้อมูลทั่วไปของกลุ่มและผู้ให้ข้อมูล พบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเนินยาง หมู่ที่ 8 ตำบลดงบัง อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ก่อตั้งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 ปัจจุบันมีสมาชิก 185 ราย คณะกรรมการ 14 คน และเงินออมหมุนเวียน 7,262,000 บาท ดำเนินงานผ่านกิจกรรมการออมเงินสัจจะ เงินฝากพิเศษ การให้สมาชิกกู้ยืม และการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน โดยยึดหลักคุณธรรม 5 ประการและหลักธรรมาภิบาล กลุ่มได้รับรางวัลชนะเลิศการคัดสรรกิจกรรมพัฒนาชุมชน

ดีเด่นระดับจังหวัดในปี พ.ศ. 2563 และ 2569 สะท้อนถึงศักยภาพและการยอมรับในการดำเนินงาน นอกจากนี้ กลุ่มยังมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาชุมชนผ่านการจัดหาเงินทุน การจัดสวัสดิการ และกิจกรรมสาธารณประโยชน์ สำหรับการศึกษาครั้งนี้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 คน จาก 4 กลุ่ม ได้แก่ คณะกรรมการ สมาชิก ผู้นำชุมชน และพัฒนากร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มมีบทบาทเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน แต่ยังควรส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน และติดตามประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 บทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเอง พบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานผ่านการประชุม การรับทราบรายงานทางการเงิน และการเสนอข้อคิดเห็นเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน ซึ่งช่วยส่งเสริมความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการกลุ่ม อย่างไรก็ตาม การติดตามและประเมินผลยังเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการเป็นหลัก สมาชิกจึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยพัฒนาช่องทางเผยแพร่ข้อมูลที่เข้าถึงง่าย จัดให้มีการประเมินผลหลังดำเนินกิจกรรม และนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงการดำเนินงาน พร้อมแจ้งผลกลับให้สมาชิกทราบอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบร่วมกัน และการบริหารจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของบ้านเนินยาง พบว่า แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยางให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน ควรมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสร้างความไว้วางใจ ควบคู่กับการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง ทั้งด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการและสมาชิก ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทและสืบทอดการดำเนินงาน พร้อมสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้อง โดยมีความซื่อสัตย์ วินัยทางการเงิน ความสามัคคี และการวางแผนอย่างเป็นระบบเป็นปัจจัยสำคัญ เพื่อให้กลุ่มออมทรัพย์สามารถเป็นกลไกในการพัฒนาชุมชนและเสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

การอภิปราย

ผลการศึกษาบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง พบว่า กลุ่มออมทรัพย์มีบทบาทมากกว่าการเป็นแหล่งเงินทุน โดยเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการออมการบริหารจัดการเงินทุน การสนับสนุนอาชีพ การจัดสวัสดิการ และการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน ซึ่งสะท้อนการมีส่วนร่วมของสมาชิกทั้ง 4 ด้าน ตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff (1980) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล

ด้านการตัดสินใจ พบว่า กลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบข้อมูลและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการออม การกู้ยืม การปันผล และสวัสดิการ แต่การกำหนดแนวทางและการตัดสินใจบางส่วนยังคงขึ้นอยู่กับคณะกรรมการเป็นหลัก จึงควรเพิ่มบทบาทของสมาชิกในการร่วมกำหนดทิศทางการดำเนินงานให้ทั่วถึงมากขึ้น ด้านการดำเนินงาน สมาชิกมีส่วนร่วมผ่านการออมเงิน การสนับสนุนอาชีพ การจัดสวัสดิการ และกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีและความรับผิดชอบร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam (1993) อย่างไรก็ตาม ควรกระจายหน้าที่และความรับผิดชอบให้สมาชิกมีส่วนร่วมมากกว่าการดำเนินงานที่อยู่ภายใต้คณะกรรมการเป็นหลัก

ด้านการรับผลประโยชน์ พบว่า สมาชิกได้รับประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ การได้รับสวัสดิการ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพึ่งตนเองของกาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530) ส่วนด้านการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล พบว่า สมาชิกสามารถรับทราบข้อมูลและเสนอข้อคิดเห็นได้ แต่การตรวจสอบและประเมินผลส่วนใหญ่ยังเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ สมาชิกยังไม่ได้มีส่วนร่วมตรวจสอบบัญชีโดยตรงหรือประเมินผลอย่างเป็นระบบ จึงควรพัฒนากลไกให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

สำหรับแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผน จัดสรร และใช้ทรัพยากรอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ ประการที่สอง การกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน โดยส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การวางแผน และการตัดสินใจ ประการที่สาม การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ผ่านการส่งเสริมการออม การเข้าถึงแหล่งทุน การประกอบอาชีพ การจัดสวัสดิการ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และประการที่สี่ การสร้างความต่อเนื่องและความยั่งยืนของการบริหารจัดการตนเอง โดยพัฒนาระบบบริหารจัดการให้โปร่งใส กระจายหน้าที่ความรับผิดชอบ พัฒนาศักยภาพสมาชิก ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ และสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

โดยสรุป กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเนินยางเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงการบริหารจัดการทุนกับการสร้างความร่วมมือและการพัฒนาชุมชน แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกระจายหน้าที่ และการติดตามประเมินผล ดังนั้น การพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนจึงควรมุ่งส่งเสริมให้สมาชิกมีบทบาทร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน และร่วมตรวจสอบอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ แนวทางที่นำเสนอเป็นข้อเสนอที่สังเคราะห์จากผลการศึกษา ซึ่งควรนำไปหารือกับผู้เกี่ยวข้องและประเมินผลหลังการปฏิบัติจริงต่อไป

สรุป

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเนินยางมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชน โดยเชื่อมโยงการออม การบริหารจัดการเงินทุน การส่งเสริมอาชีพ การจัดสวัสดิการ และการสนับสนุนกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน สมาชิกมีส่วนร่วมใน 4 ด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมยังมีข้อจำกัดในด้านการร่วมกำหนดแนวทางและตัดสินใจ การกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบ และการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงาน ซึ่งยังคงพึ่งพาคณะกรรมการเป็นหลัก

แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริหารจัดการตนเองของชุมชนบ้านเนินยาง ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน การกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และการสร้างความต่อเนื่องและความยั่งยืนของการบริหารจัดการตนเอง โดยมุ่งให้สมาชิกมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ควบคู่กับการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบ การบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ และการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา ควรส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินงานมากขึ้น กระจายหน้าที่และความรับผิดชอบจากคณะกรรมการไปยังสมาชิก รวมทั้งพัฒนาการเปิดเผยข้อมูลและการตรวจสอบให้มีความโปร่งใส

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ด้านการพัฒนากลุ่ม ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพสมาชิกด้านการบริหารจัดการ การเงินและบัญชี การวางแผน และการสื่อสาร ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่และการถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาการนำแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมไปใช้ในทางปฏิบัติ และติดตามผลการดำเนินงานในระยะยาว เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและผลที่เกิดขึ้นต่อการบริหารจัดการตนเองของชุมชน

บรรณานุกรม

กรมการพัฒนาชุมชน. (2566ก). *แนวทางการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.* กระทรวงมหาดไทย.

กรมการพัฒนาชุมชน. (2568ก). *แนวทางการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.* กระทรวงมหาดไทย.

กาญจนา แก้วเทพ, และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2530). *การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท.* สำนักเลขาธิการสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

โกวิทย์ พวงงาม. (2562). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ธรรมสาร.

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปราจีนบุรี. (2563). *ประกาศจังหวัดปราจีนบุรี เรื่อง ผลการคัดสรรกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด ประจำปี 2563*. (เอกสารไม่ได้รับการตีพิมพ์).

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปราจีนบุรี. (2569). *ประกาศจังหวัดปราจีนบุรี เรื่อง ผลการคัดสรรกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด ประจำปี 2569*. (เอกสารไม่ได้รับการตีพิมพ์).

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566–2570.* สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners, 35*(4), 216–224. https://doi.org/10.1080/01944366908977225

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development, 8*(3), 213–235. https://doi.org/10.1016/0305-750X(80)90011-X

Likert, R. (1967). *The human organization: Its management and value*. McGraw-Hill.

Ostrom, E. (1990). Governing the commons: *The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.

Pretty, J. N. (1995). Participatory learning for sustainable agriculture. *World Development, 23*(8), 1247–1263. https://doi.org/10.1016/0305-750X(95)00046-F

Putnam, R. D. (1993). Making democracy work: *Civic traditions in modern Italy.* Princeton University Press.